

Insecten van de Potpolder

Toen we begin 2006 aan het Potpolderproject begonnen hadden we geen idee welke soorten insecten we zouden ontdekken. Geen probleem want we zouden alles inventariseren !

Dat er vlinders, spinnen, kevers, rupsen, mieren en libellen voorkomen was niet moeilijk om vast te stellen. Lastiger was het om de soorten te bepalen en ze alle te fotograferen.

Nu, bijna een jaar later, hebben we heel wat geleerd en moeten we ons streven wat bijstellen. We zullen het eerst hebben over de libellen en vlinders van de Potpolder. De andere insecten worden in een afzonderlijk hoofdstuk behandeld.

Libellen op de Potpolder

Het is niet onze bedoeling om een encyclopedisch of wetenschappelijk verhaal te schrijven.

Als je meer wil weten over libellen in ons land is “De Libellen van België” door Libellenwerkgroep Gomphus zeker een aanrader. Voor 25€ heb je een volledige beschrijving van en over de libellen die in ons land voorkomen.

Er zijn behalve het voedselaanbod nogal wat factoren de oorzaak dat van de 69 in België voorkomende soorten, de Potpolder bezocht wordt door minstens een 20-tal libellensoorten.

1. Biotoop
2. Waterkwaliteit en flora
3. Afwezigheid van vissen

Het “Grote Meer” van zuid naar noord

Het “Kleine Meer” van zuid naar noord

1. Biotoop:

Voor trekkende libellen moet de Potpolder van Lillo wel een oase lijken. Omdat de Schelde toch wel een barrière is om zomaar over te steken, volgen veel dieren de dijk. Als ze dan plots stilstaand zoetwater vinden is het niet erg verwonderlijk dat ze daar eieren afzetten of even verpozen.

2. Waterkwaliteit en flora:

Dankzij het wateronderzoek, gedaan door INBO (Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek), weten we dat het water van de Potpolder geen brak scheldewater, maar wel vrij neutraal zoetwater is.

De grote rietpartijen, lisdodde en mattenbies, samen met de aanwezige olijfwilgen, bieden uitstekende rustplaatsen voor veel soorten insecten.

Door het ontbreken van stromend water is het normaal te noemen dat heel wat juffer- en libellensoorten niet gemakkelijk op de Potpolder te zien zullen zijn.

3. Afwezigheid van vissen:

Over de afwezigheid van vis op de Potpolder doen we elders een boekje open, doch dit fenomeen brengt zeker mee dat de Potpolder een kraamkamer voor libellen mag genoemd worden. Van de 3 aangegeven factoren is dit punt, in mijn ogen, wel de belangrijkste. Het is geweten dat libellenlarven zich aanpassen om niet door andere soorten te worden opgegeten (predatie). Je kan zelfs de soorten in 2 groepen indelen :

- a) soorten die in visrijke plassen voorkomen
- b) soorten die in visloze plassen voorkomen

Daar er op de Potpolder tot voor enkele jaren zeker vis aanwezig was, lijkt dit wel een mooi punt om later verder onderzocht te worden. Daar het bewezen werd dat oudere dieren hun eieren afzetten in de plas of buurt waar ze zelf geboren werden, is het best mogelijk dat er van beide groepen libellen, nog steeds soorten aanwezig zijn.

Wijzelf gaan hier niet verder op in.

Waargenomen libellen

Zonder de hulp van Nobby Thys en Geert De Knijf hadden we nooit deze soortenbeschrijving kunnen maken.

Aan de hand van door ons toegestuurde foto's konden ze vertellen welke soort er op de gevoelige plaat was vastgelegd. Hierbij moeten we eerlijkheidshalve vermelden dat niet alle soorten met 100% zekerheid werden gedetermineerd. Zo bestaat er wel wat twijfel over de Steenrode heidelibel (*Sympetrum vulgatum*) en de Geelvlak heidelibel (*Sympetrum flaveolum*).

Van de 20 waargenomen libellensoorten en waterjuffersoorten hebben we er 17 kunnen fotograferen.

De soorten die niet gefotografeerd zijn, zijn echter normaal voorkomende soorten voor onze streek. Het gaat hierbij om de Platbuik, Azuurwaterjuffer en Blauwe glazenmaker. Deze soorten zijn wel duidelijk waargenomen maar lieten zich niet fotograferen. Gelukkig is er het internet.

Alvorens een korte beschrijving van de soorten te geven volgt hierbij de lijst :

Azuurwaterjuffer	<i>Coenagrion puella</i>
Bloedrode heidelibel	<i>Sympetrum sanguineum</i>
Blauwe glazenmaker	<i>Aeshna cyanea</i>
Bruine winterjuffer	<i>Sympecma fusca</i>
Bruinrode heidelibel	<i>Sympetrum striolatum</i>
Geelvlak heidelibel	<i>Sympetrum flaveolum</i>
Gewone oeverlibel	<i>Orthetrum cancellatum</i>
Gewone pantserjuffer	<i>Lester sponsa</i>
Grote keizerlibel	<i>Anax imperator</i>
Houtpantserjuffer	<i>Lester viridis</i>
Lantaarntje	<i>Ischnura elegans</i>
Paardenbijter	<i>Aeshna mixta</i>
Platbuik	<i>Libellula depressa</i>
Steenrode heidelibel	<i>Sympetrum vulgatum</i>
Tengere pantserjuffer	<i>Lester virens</i>
Viervlek	<i>Libellula quadrimaculata</i>
Vuurlibel	<i>Crocothemis erythraea</i>
Watersnuffel	<i>Enallagma cyathigerum</i>
Zwarte heidelibel	<i>Sympetrum danae</i>
Zwervende heidelibel	<i>Sympetrum fonscolombii</i>

Azuurwaterjuffer : (*Coenagrion puella*)

foto Wikipedia

Als niet-kenner is deze soort niet gemakkelijk te determineren, nu begrijp ik ook waarom die insectenkenners meestal met een vangnet werken.

De meeste mannetjes van de juffersoorten lijken wel erg op mekaar. Soms gaat het over details die in vlucht niet zijn waar te nemen. Als je een foto hebt vanuit de juiste hoek gefotografeerd, lukt het wel eens om een juiste determinatie door te kunnen voeren.

De Azuurwaterjuffer werd in juli tijdens een plantensessie herkend.

Bloedrode heidelibel : (*Sympetrum sanguineum*)

Naast de Bloedrode- en Kempense heidelibel is deze libel ook te herkennen aan de zwarte poten. Op de foto, van een vrouwtje, die op 2 augustus werd genomen zijn die zwarte poten duidelijk te zien.

Blauwe glazenmaker : (*Aeshna cyanea*)

(foto internet)

Eind september 2006 werd deze soort waargenomen. Het mannelijk dier werd aangevallen door verschillende Paardenbijters.

Alhoewel de 2 soorten nogal op elkaar lijken, was de lichte dwarsband op het lijfuiteinde van de Blauwe glazenmaker, duidelijk herkenbaar. Het dier verliet ook snel de plaats waar het tussen de Paardenbijters was terecht gekomen. (geen eigen foto beschikbaar)

Bruine winterjuffer : (*Sympecma fusca*)

Alhoewel het hier om een kleine juffer gaat viel het diertje op 11 juli 2006 op door zijn bijna roosbruine kleur. De Bruine winterjuffer is een van de zeldzamere juffers van onze streek. Ze worden reeds vroeg in het jaar waargenomen, zelfs eind februari kunnen er dieren gezien worden. Het is de enige Belgische soort die als volwassen dier kan overwinteren.

Bruinrode heidelibel : (*Sympetrum striolatum*)

Als een van de soorten met gele zwart gestreepte poten, zien we de Bruinrode heidelibel de hele zomer op de Potpolder rondvliegen of rusten op de veel voorkomende olijfwilgen. De mannetjes kunnen van bruin naar rood gekleurd zijn. Vooral oudere dieren kleuren hun achterlijf tot oranje rood.

Geelvlek heidelibel : (*Sympetrum flaveolum*)

Deze opmerkelijke soort werd ook op 11 juli 2006 waargenomen. Het heeft wel een tijdje geduurd alvorens de determinatie bepaald was. Het waargenomen dier had namelijk een wit pterostigma op de vleugels en dat was wel raar. Doch de gele vlekken op de vleugelbasissen en de geel gestreepte poten gaven de doorslag. Waarschijnlijk was het gefotografeerde dier net uit de pop gekomen, of gaf de belichting een vals beeld.

Gewone oeverlibel : (*Orthetrum cancellatum*)

Ontegensprekelijk de meest waargenomen libellensoort op de Potpolder. Het opvallend blauw gekleurd mannetje onderscheidt zich van de Platbuik door het ontbreken van de zwarte vlekken op de vleugelbasissen. De gewone oeverlibel konden we ook dikwijls parend waarnemen (foto links). De soort kon dit jaar tot half oktober gezien worden, maar dat kwam zeker door het uitzonderlijk warme najaar.

Gewone pantserjuffer : (*Lestes sponsa*)

Op 16 november 2006 kon er nog een foto gemaakt worden van deze soort, maar tijdens de zomermaanden werden de blinkend groene mannetjes regelmatig waargenomen.

Grote keizerlibel : (*Anax imperator*)

Deze voor Vlaanderen vrij algemene libel werd zowel in 2005 als in 2006 half september op de Potpolder gezien. Door de opvallende grootte, de naam imperator eer aandoende, kan je moeilijk zijn aanwezigheid missen.

Houtpantserjuffer : (*Lester viridis*)

Met een wit of licht gekleurd pterostigma onderscheidt de Houtpantserjuffer zich van de Gewone pantserjuffer. Alhoewel de soort normaal niet voorkomt bij een brakwaterbiotoop, kon er een dier op 2 augustus 2006 op de Potpolder gefotografeerd worden.

Lantaarntje : (*Ischnura elegans*)

Deze algemene en een van de best gekende juffersoorten is makkelijk te herkennen aan het lantaarntje achteraan zijn lijf.

Paardenbijter : (*Aeshna mixta*)

Deze op de Potpolder vrij veel voorkomende soort komt meestal in groep voor. Zo kon je half september op de landstrook tussen het Grote Meer en Kleine Meer tientallen dieren tegelijkertijd te zien krijgen. Ze demonstreerden daar hun vliegkunst en niet zelden hoorde je ze hun vleugels gebruiken om mekaar de loef af te steken. Het is een geluid alsof je micablaadjes tegen elkaar wrijft. De mannetjes leveren strijd om een territorium, waarbinnen zij speuren naar vrouwtjes.

Platbuik : (*Libellula depressa*)

(foto internet)

Deze derde soort waar we geen eigen foto van hebben kunnen nemen op de Potpolder, lijkt op het eerste zicht erg op de Gewone oeverlibel. Waarschijnlijk was dat ook de oorzaak waarom er niet direct foto's genomen werden; toen we de zwarte kleur op de vleugelbasis als verschil met de Gewone oeverlibel opmerkten verdween het dier naar andere oorden. Niettegenstaande meer dan 100 terreinbezoeken werden er na 11 juli 2006 geen waarnemingen van deze soort gedaan.

Steenrode heidelibel : (*Sympetrum vulgatum*)

Deze soort geven we onder voorbehoud. Op de foto is het niet echt duidelijk of het hier om deze soort gaat. Vergelijkingen met foto's uit gidsen en internet doen toch wel vermoeden dat het hier om de Steenrode heidelibel gaat. Het dier werd op 26 mei 2006 op de Plagwei gezien en gefotografeerd.

Tengere pantserjuffer : (*Lester virens*)

Als kleinste pantserjuffer is het ook nog eens een niet veel voorkomende soort. De determinatie werd door Nobby Thys en Geert De Knijf gedaan. Als je de Rode Lijst van de Libellen (2005) bekijkt vind je de Tengere pantserjuffer onder de categorie Z van zeldzaam. Het is dan ook de zeldzaamste soort die we op de Potpolder waargenomen hebben.

Viervlek : (*Libellula quadrimaculata*)

In tegenstelling tot veel andere libelsoorten is de Viervlek met zijn duidelijk waarneembare vleugelvlekken een makkelijk te determineren soort. Het is bekend dat deze soort soms massaal kan voorkomen. Op de Potpolder zagen we in de maand juli van 2006 enkele exemplaren, met die opvallend andere rusthouding : ze zitten horizontaal op takjes of stenen in het water. Ook komen ze dikwijls op een lievelingsplaatsje terug tot rust.

Vuurlibel : (*Crocothemis erythraea*)

Een prachtige libel, dit staat buiten kijf. De karmijnrode kleur die je over het hele lichaam kan waarnemen, maakt van deze soort een zeer mooi dier. Op een van de foto's zie je een gehandicapt eemplaar, eigenlijk niet echt een insect meer te noemen...door het ontbreken van een zesde poot.

Watersnuffel : (*Enallagma cyathigerum*)

Met dank aan het dier om het poseren. Hierdoor kon het kleine paddestoelvormig teken, vlak onder de vleugelbasis toch mooi in beeld gebracht worden. Zonder dat zou het niet gemakkelijk geweest zijn om een determinatie te maken.

Zwarte heidelibel : (*Sympetrum danae*)

Zelden liet een libel zich zo fotograferen, soms kreeg ik de indruk dat ze het gewoon graag hadden. Dit dier reageerde steeds op iets in mijn lens, maar elke keer kwam ze mooi terug op dezelfde plaats zitten.

De Zwarte heidelibel kan je voor de scheldedelta niet echt een veelvoorkomende soort noemen. De eerste waarneming op de Potpolder dateert van 29 juni 2006.

Zwervende heidelibel : (*Sympetrum fonscolombii*)

Aan hun ogen die onderaan steeds grijsblauw gekleurd zijn, kan je deze soort vrij makkelijk herkennen. De mannetjes kunnen daarbij heel mooi rood gekleurd zijn. Begin juli 2006 zagen we de dieren regelmatig rondvliegen, hierbij moet wel vermeld worden dat ze de waterplas nabij de pyloon als voorkeur hadden.

Eten en gegeten worden.

Voedselaanbod: door het ontbreken van vis en de aanwezigheid van niet al te veel kikkers en salamanders, kunnen libellen- en jufferlarven zich vrij goed en massaal op de Potpolder ontwikkelen. De larven kunnen zich rijkelijk tegoed doen aan de aanwezigheid van muggelarven die met miljoenen trachten te ontwikkelen.

Er zijn libellenlarvensoorten die er niet voor terugschrikken om dikkopjes aan te vallen en op te eten. Ook is het bekend dat ze hun eigen soort ook wel eens als een lekker hapje beschouwen. Eens libellen uitgekropen (ontwikkeld zijn als libellen) kunnen ze zich tegoed doen aan vliegen, muggen en andere kleine vliegende insecten. Libellen kunnen snelheden van rond de 40 km per uur ontwikkelen, ook kunnen ze zonder moeite stilhangen en zelfs achteruit vliegen. Om die reden worden ze in nogal wat landen “helikopters” genoemd.

Als vijand voor de libellenlarven van de Potpolder kunnen we de enkele groene kikkers vernoemen, maar de verschillende koppels Dodaars en overvliegende IJsvogels mogen als predatoren zeker niet onderschat worden. Dat IJsvogels er wel degelijk op larven jagen kunnen we op de bijgaande foto zien. Op nog geen 10 minuten tijd haalde het dier 4 grote larven uit het water en verorberde ze op dezelfde wijze als hij dat zou doen met kleine visjes.

Het diertje wordt eerst doodgeslagen, in de goede positie gebracht en dan met de kop naar voor ingeslikt.

Dankwoord: het is moeilijk om alle mensen te vernoemen die op een of andere manier meegewerkt hebben aan dit deel van het Potpolderproject, maar zonder de hulp van Nobby Thys, Geert De Knijf en Maria Vingerhoets stond dit deel van het project zeker niet op papier.